

Ks. Mariusz Rosik: Bóg posłuszny prorocctwu? Chrystus wobec tradycji żydowskiej

Z punktu widzenia historycznego, żydowski mesjanizm I wieku był żywotny, choć nie stanowił zasadniczej idei religijnej. Wyznawcy Jezusa z Nazaretu dostrzegli w Nim Mesjasza, jednak inni wyznawcy judaizmu, choć odrzucili Jezusa, wciąż pielęgnowali pośród siebie oczekiwania mesjańskie – ks. Mariusz Rosik pisze o rozumieniu mesjańskiej godności Jezusa.

Kiedy Izraelici utracili niezależność państwową po najeździe Babilończyków w 586 roku przed Chr., rozpoczął się trwający dwadzieścia sześć wieków okres, w którym praktycznie nie posiadali własnego niezawisłego państwa, z wyjątkiem stosunkowo krótkiego czasu rządów Hasmoneuszy. Albo zamieszkiwali tereny nazwane przez Rzymian Palestyną jako poddani obcej władzy (babilońskiej, perskiej, helleńskiej, ptolemejskiej i seleukidzkiej, rzymskiej, bizantyjskiej, arabskiej, tureckiej czy brytyjskiej), albo musieli żyć w diasporze. Powrót z niewoli babilońskiej dał początek judaizmowi (gr. *ioudaismos*), religii żydowskiej różniącej się znacznie od pierwotnego jahwizmu oraz religii Mojżesza i proroków.

W czasie, gdy Jezus rozwijał swoją publiczną działalność, tendencje narodowyzwoleńcze wśród Żydów będących wówczas pod okupacją rzymską, okazywały się szczególnie silne. Bardzo wyraźnie zarysowały się one już w II w. przed Chr., kiedy to zaczęła rozkwitać literatura

apokaliptyczna. Apokalipsy (a także inne pisma apokryficzne) przeniknięte były nadziejami na utworzenie wolnego i niezależnego królestwa, rządzącego się doskonałym Bożym Prawem, zgodnie z ideą państwa teokratycznego. Nadzieje te miał zrealizować oczekiwany Mesjasz lub mesjasze, jak przekonani byli członkowie zrzeszenia opisanego w pismach odnalezionych w pobliżu Chirbet Qumran. Qumrańczycy wierzyli w nadejście mesjasza z Aarona i Izraela.

Postać Mesjasza zapowiadana była zasadniczo w księgach prorockich Starego Testamentu i w psalmach. Obecna była także – jak wspomniano – w tradycji apokryficznej. Czy te zapowiedzi i tradycje wypełniły się w Jezusie? Czy Bóg okazał się „posłuszny” prorocत्वom? Jak na spełnienie starotestamentowych obietnic mesjańskich patrzyli ci, którzy uznali Mesjasza w Jezusie? Dlaczego nie wszyscy, a nawet zdecydowana mniejszość Żydów, przyjęła Jezusa jako Chrystusa (Mesjasza)? Spróbujmy wytyczyć kierunek poszukiwania odpowiedzi na tak postawione pytania.

*Choć marzenia i tęsknoty
wyznawców judaizmu za
niepodległym państwem były
za czasów Jezusa żywe, a
nawet nasilały się, to idea
mesjanizmu wcale nie była
centralną ideą ich religijności*

Uwaga wstępna w
refleksji nad
mesjanizmem
żydowskim czasów
Jezusa, uwaga, którą
koniecznie należy
poczynić to
spostrzeżenie, że
choć marzenia i
tęsknoty wyznawców

judaizmu za niepodległym państwem były wciąż żywe, a nawet nasilały się, to idea mesjanizmu wcale nie była centralną ideą ich religijności. A.

Causse w swym wnikliwym studium na ten temat wykazał, że kto przecenia żywotność oczekiwań mesjańskich, patrzy na judaizm I stulecia z perspektywy chrześcijańskiej, gdzie rzeczywiście idea mesjanizmu nabrała szczególnie silnego znaczenia, a to z tej właśnie przyczyny, że rodzące się w łonie judaizmu chrześcijaństwo było ruchem na wskroś mesjanistycznym[1]. Uwaga Żydów wciąż raczej skupiała się na świątyni i Jerozolimie bardziej niż na kwestiach mesjanizmu. Z dużym naciskiem zaznaczyć należy, że jak judaizm czasów Jezusa stanowił barwną mozaikę przekonań, tak też rozumienie posłannictwa mesjasza cechowała duża różnorodność. Różnice wynikały zasadniczo z natury środowiska religijnego, w którym idee mesjańskie funkcjonowały (faryzeusze, saduceusze, zeloci, eseneicy itp.)

Idea mesjańska w Palestynie I stulecia zaczynała coraz silniej nabierać trzech rysów: uniwersalizmu, indywidualizmu i upolitycznienia. Uniwersalizm pozwalał myśleć o konsekwencjach działalności mesjasza nie tylko w dziejach narodu wybranego, ale także dla losów całego świata. Indywidualizm rysował perspektywicznie już nie tylko lud żydowski jako całość, ale losy jednostek, które przyjmą lub odrzucą mesjasza. Wymiar polityczny łączony był z tęsknotami wyzwolenia ziemi danej niegdyś Abrahamowi i jego potomstwu z obcego (w okresie działalności Jezusa rzymskiego) panowania.

Z punktu widzenia historycznego, żydowski mesjanizm I wieku był żywotny, choć – jak wspomniano – nie stanowił zasadniczej idei religijnej. Wyznawcy Jezusa z Nazaretu dostrzegli w Nim Mesjasza, jednak inni wyznawcy judaizmu, choć odrzucili Jezusa, wciąż

pielęgnowali pośród siebie oczekiwania mesjańskie. Oczekiwania te podsycane były przez ruch zelocki, a najwyraźniej rysowały się w czasach konfliktów i napięć z rzymskim okupantem.

Dla czytelnika Ewangelii jest jasne, że rozumienie mesjańskiego posłannictwa Jezusa pozbawione było niemal wymiaru politycznego. Na czoło natomiast wysunęły się rysy indywidualizmu i uniwersalizmu, dużo bardziej podkreślane w nauczaniu Jezusa niż miało to miejsce w oficjalnych nurtach judaizmu. Autorozumienie mesjańskiego posłannictwa przez Jezusa nacechowane było cierpieniem na wzór Izajaszowego „sługi Jahwe”. Pozostawało ono w opozycji do obrazu mesjasza tryumfującego, obecnego w świadomości większości Żydów. Te rozbieżności w rozumieniu posłannictwa mesjasza stanowią kolejny element różniący Żydów i judeochrześcijan, przyczyniający się do powstania zarzewia konfliktu na linii Kościół – Synagoga.

Spośród synoptyków Mateusz najczęściej posługuje się cytatami ze Starego Testamentu, stwierdzając, że swe wypełnienie znalazły właśnie w postaci Jezusa-Mesjasza. Wydaje się to zrozumiałe ze względu na adresatów jego dzieła, którymi byli oczekujący Mesjasza Żydzi. Formuła wprowadzająca „aby się wypełniło Pismo” (np. Mt 1,22²³) nakłania czytelników do refleksji nad celowością przywoływania tekstów Starego Przymierza (a są to najczęściej zdania wyjęte z Izajasza). Metoda cytatów bezpośrednich, a nie jedynie poprzez aluzje czy skojarzenia, wskazuje na wysiłek autora osadzenia historii Jezusa na gruncie judaizmu i na linii wypełnienia się dawnych proroctw. Tak, Bóg okazał się „posłuszny” proroctwom – wydaje się stwierdzać Mateusz. W samej Ewangelii Dzieciństwa (Mt 1-2) lista starotestamentalnych cytatów lub jedynie formuł wprowadzających przedstawia się następująco:

Mt 1,2223: cytat z Iz 7,14
Mt 2,5b6: cytat z Mi 5,1 oraz 2Sm 5,2
Mt 2,15b: cytat z Oz 11,1
Mt 2,1718: cytat z Jr 31,5
Mt 2,23b: cytat z Iz 4,3 oraz Sdz 16,17.

Mateusz miałby dowodzić w ten sposób, że Jezus i całe Jego dzieło było kolejnym etapem historii zbawienia, dokładnie przewidzianym przez Boga i zapowiedzianym przez proroków, a utrwalonym także w tradycjach pozabiblijnych.

Różnice z rozumieniu idei mesjańskiej pomiędzy zwolennikami Jezusa i tymi, którzy Go nie przyjęli, wyraźniej jeszcze dają się zauważyć w dniu Pięćdziesiątnicy. Otóż Piotr interpretuje Stary Testament w kategoriach mesjańskich, odnosząc do Jezusa zapowiedzi psalmisty (Ps 16,8-11; Ps 110,1). W zakończeniu mowy pierwszy z apostołów składa uroczystą deklarację: „Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem” (Dz 2,36).

Podobnie jak Piotr w dniu Pięćdziesiątnicy, autorzy Nowego Testamentu dokonali reлектury Biblii Hebrajskiej, odnajdując w niej fragmenty, które odnieśli do Chrystusa. Zaznaczyć trzeba, że tylko niewielka część tekstów przez chrześcijan uznanych za mesjańskie została za takie uznana przez Żydów, co wyraźnie wpływało na rozchodzenie się dróg Kościoła i Synagogi. Lista proroctw mesjańskich, które spełniły się w Chrystusie, przedstawia się następująco[2]:

Proroctwa Biblii Hebrajskiej	Temat proroctwa	Stwierdzenie wypełnienia w Nowym Testamencie
Rdz 3,15	Narodzony z niewiasty	Ga 4,4
Rdz 12,2-3	Potomek Abrahama	Mt 1,1
Rdz 17,19	Potomek Izaaka	Mt 1,2
Lb 24,17	Potomek Jakuba	Mt 1,2
Rdz 49,10	Wywodzący się z pokolenia Judy	Łk 3,33
Iz 9,7	Dziedzic tronu Dawida	Łk 1,32-33
Dn 9,25	Czas narodzin Jezusa	Łk 2,1-2
Iz 7,14	Narodzony z dziewicy	Łk 1,26-27.30-31
Mi 5,2	Narodzony w Betlejem	Łk 2,4-7
Jr 31,15	Rzeź niewiątek	Mt 2,16-18
Oz 11,1	Ucieczka do Egiptu	Mt,14-15
Iz 40,3-5; Ml 3,1	Zapowiedziany przez poprzednika	Łk 7,24.27
Ps 2,7	Ogłoszony Synem Bożym	Mt 3,16-17
Iz 9,1-2	Służba w Galilei	Mt 4,17-19
Pwt 18,15	Prorok, który ma przyjść	Dz 3,20-22
Iz 61,1-2	Uzdrowienie złamanym na duchu	Łk 4,18-19
Iz 53,3	Odrzucony przez Żydów	J 1,11
Ps 110,4	Kapłan według obrządku Melchizedeka	Hbr 5,5-6
Za 9,9	Tryumfalny wjazd do Jerozolimy	Mk 11,7.9.11
Ps 41,9	Zdradzony przez przyjaciela	Łk 22,47-48
Za 11,12-13	Sprzedany za trzydzieści srebrników	Mt 26,15; 27,5-7
Ps 35,11	Oskarżony fałszywie	Mk 14,57-58
Iz 53,7	Milczący wobec oskarżających	Mk 15,4-5
Iz 53,12	Ukrzyżowany z przestępcami	Mk 15,27-28
Za 12,10	Przebite dłonie	J 20,27
Ps 22,7-8	Zelżony i wyszydzony	Łk 23,35
Ps 69,21	Otrzymujący ocet i żółć	Mt 27,34
Ps 109,4	Modlitwa za nieprzyjaciół	Łk 23,34
Ps 22,18	Rzucanie losów o Jego szaty	Mt 27,35
Ps 34,20	Pominięcie łamania kości	J 19,32-33.36
Za 12,10	Przeszyty bok	J 19,34
Ps 16,10; 49,15	Wzbudzenie z martwych	Mk 16,6-7
Ps 68,15	Wstąpienie do nieba	Mk 16,19

Kończąc tę z natury rzeczy pobieżną refleksję dotyczącą rozumienia mesjańskiej godności Jezusa trzeba poczynić uwagę dotyczącą stereotypowych postaw wśród wielu chrześcijan. Otóż autorzy ksiąg Nowego Testamentu i pierwsi lektorzy tych ksiąg czytając Stary Testament, patrzyli nań między innymi pod kątem mesjanizmu jako jednej z najważniejszych idei. Doszukiwali się w nim tekstów

zapowiadających nadejście Mesjasza, a niektóre fragmenty, odczytywane przez Żydów wyłącznie na płaszczyźnie historycznej, wyjaśniali w kluczu zapowiedzi mesjańskich. Inaczej Stary Testament czytali ci, którzy Jezusa odrzucili. Starotestamentowych zapowiedzi cierpienia nie odnosili do Mesjasza, bo w ich przekonaniu miała być to postać tryumfująca. Patrząc na konającego Jezusa, nie mogli dostrzec spełnienia się w Nim obietnic mesjańskich, bo zapowiedzi cierpienia po prostu nie uznawali za mesjańskie.

ks. Mariusz Rosik

[1] A. Causse, Le mythe de la nouvelle Jérusalem, du Deutéro-Esaïe à la IIIe Sibylle, RHPR 1 (1938) 397. Zob. także: J.D.G. Dunn, Messianic Ideas and Their Influence on the Jesus of History, w: The Messiah. Developments in Earliest Judaism and Christianity, red. J.H. Charlesworth, Minneapolis 1992, 365-381.

[2] Na podstawie: J.H. Walton, H.W. House, R.L. Thomas, R. Price, Tablice biblijne. Chrześcijańskie tablice encyklopedyczne, I, Warszawa 2007, 412-413.